

Piše: Kristina Ljevak

lgbt

Obrazovni sistem u BiH kao rasadnik homofobije

POD VELOM PATRIJARHALNOSTI

Fondacija Heinrich Böll, Ured za BiH, u saradnji sa partnerskim organizacijama Sarajevskim otvorenim centrom i Fondacijom CURE, započela je provedbu projekta pod nazivom Coming out! Zagovaranje i zaštita prava LGBT osoba za koji je sredstva obezbijedila Evropska unija, kako bi se zaštitila i zagovarala prava jedne od najviše diskriminiranih i nevidljivih grupa u bh. društvu – lezbejki, gej muškaraca, biseksualnih i transrodnih osoba (LGBT). Ciljevi projekta su otkrivanje uzroka homofobije, njeno smanjivanje i razbijanje, uz poseban fokus na senzibiliziranje državnih službenika/ca koji rade u policiji, pravosuđu, zdravstvu i obrazovanju, ali i novinara/ki i predstavnika/ca organizacija civilnog društva

“Mlade lezbejke, gejevi i biseksualne osobe sjede u svakoj učionici, u svakoj školi u našem društvu. Često nevidljivi, zakonom su primorani da pohađaju škole koje ih ignorišu i žigošu. Dio

njihovih nastavnika/ca je nespreman da prepozna njihovo postojanje u javnosti, niti da adekvatno odgovori na njihove potrebe.” (N. Monahan)

Pozivanje na tradicionalne vrijednosti i bh. društvo kao takvo, jedan je od najčešćih argumenata za neprihvatanje različite seksualne orijentacije. O seksualnosti se u domaćem školstvu najčešće ne govori. Spolno prenosive bolesti i kontracepcija samo ponekad su teme na časovima odjeljenske zajednice. Istospolna seksualna orijentacija nije tema. Dosadašnja praksa u bh. školama da se seksualnost tretira isključivo kao privatna stvar dovela je do toga da se niko tokom istraživanja od ispitanika/ca u svom radu nije susreo sa učenicom/icom, studentom/icom koji se deklarišu kao dio LGBT zajednice, navodi se u publikaciji *Obrazovanje*.

Preporuke

Ponekad je dovoljno površno praćenje informativnih sadržaja u bh. medijima da bi se formirala slika o brojnim manjkavostima koje u specifičnoj zemlji i obrazovanje čine jednako specifičnim. Dvije škole pod jednim krovom, polemike vezane za pohađanje nastave vjeronauke i argumenti za nužnost religijske edukacije u redovnom obrazovanju u sekularnoj državi, inkluzivna nastava u kojoj su učenici/e sa teškoćama u razvoju diskriminirani/e od razrednih kolega/ica, njihovih roditelja, a ponekad i od samih nastavnika/ca uz argumente da takvo dijete otežava nastavni proces i iziskuje pažnju koliko i sva druga djeca u razredu zajedno, samo su neki od problema koji obilježavaju nastavni proces u BiH.

Zato ne čudi, mada itekako zabrinjava, odnos prema LGBT populaciji unutar obrazovnog sistema, bilo da je riječ o učenicima/ama ili nastavnom kadru koji pripada LGBT populaciji. Kako je škola ne samo obrazovna već i odgojna ustanova, ravnopravni tretman svih učesnika/ca u nastavnom procesu trebala bi biti obaveza što u domaćim okvirima nije slučaj.

Zamjena teza i prebacivanje odgovornosti jedna je od prepoznatljivih matrica ponašanja građana/ki u BiH bez obzira na kom se društvenom položaju nalaze i kakvu ulogu u društvu imaju. Kada školski psiholog/inja kaže kako se o terminologiji vezanoj za LGBT teme upoznaje putem medija može zvučati alarmantno, ali sve dok ne znamo kako se na nekim visokoškolskim obrazovnim institucijama homoseksualnost još uvijek tretira kao bolest, a univerzitetski profesori/ce homoseksualnu orijentaciju doživljavaju kao patološki oblik ponašanja i mentalnu devijaciju.

Najviši oblik prihvatanja LGBT osoba svodi se na preporuku da se vlastite, drugačije potrebe upražnjavaju unutar vlastita četiri zida, što opet vodi izjednačavanju LGBT tema i zagovaranje prava LGBT osoba isključivo na fizičke potrebe i percepcija LGBT problema kao isključivo seksualnih.

Senzibilnost

Izgradnja LGBT senzibilnog pristupa u bilo kom obliku djelovanja i bez obzira o kojoj vrsti institucija govorimo, uglavnom je prepuštena NVO sektoru i nastojanju aktivista/kinja da se putem treninga, radionica i dodatnih oblika edukacije građani/ke, angažovani/e na različitim

društvenim pozicijama dodatno upoznaju sa načinom korektnog pristupa LGBT temama i osobama.

Kada govorimo o obrazovanju u kontekstu bh. društva pod pravom na obrazovanje LGBT osoba podrazumijeva se širi spektar aktivnosti društvene zajednice kako bi se stvorilo okruženje u kom će LGBT osobe bez diskriminacije, straha i nasilja moći ostvariti fizički, emotivni i intelektualni razvoj. Otvorena heteronormativnost propatrijarhalnog tipa koja se ne uči već propovijeda, nedovoljna upoznatost radnika/ca koje učestvuju u obrazovnom procesu, uprošćavanje problematike vezane za LGBT teme koje se posmatraju isključivo kroz prizmu seksualnosti i polnog nagona neki su od zaključaka druge studije sprovedena u okviru tzv. sektoralnih istraživanja projekta Coming out! Zagovaranje i zaštita prava LGBT osoba nastale s ciljem upozoravanja na široke aspekte diskriminacije ali i nasilja (direktnog i indirektnog) sa kojim se suočavaju pripadnici/e LGBT populacije unutar bh. obrazovnog sistema. Iscrpnim istraživanjem obuhvaćene su takozvane urbane sredine i manji bh. gradovi u namjeri da se formira cjelovit uvid u presjek stanja na terenu i otkriju moguće regionalne i lokalne specifičnosti.

Poistovjećivanje seksualne orijentacije sa socio-patološkim oblicima ponašanja i svijetom showbiza, neki su od prisutnih načina neprimjerenog tretiranja LGBT tema u bh. školstvu. Često dominantni i otvoreni homo/bi/transfobni stavovi uglavnom se prikivaju iza floskula kao što su “nek radi svak šta hoće iza četiri zida”, ili nedovoljnom upoznatošću sa LGBT temom, problematikom, a i samim LGBT osobama u školama, navodi se u izvještaju.

I na primjeru istraživanja vezanog za pravosuđe i u slučaju obrazovanja koautori/ce su uočili/e tradicionalni oblik prebacivanja odgovornosti na širi društveni okvir koji je nepovoljan za LGBT osobe. Osobe iz obrazovnog procesa medije pronalaze kao krivce za nametanje patrijarhalnih normi pa samim tim i heteronormativnosti uz pravdanje podacima da pripadnika/ca LGBT populacije nema u školama što ukazuje na visok nivo diskriminacije i opravdani strah učenika/ca da se obrate svojim nastavnicima/ama, pedagozima/ginjama i psiholozima/ginjama i progovore o vlastitoj seksualnosti.

Porodica

S druge strane učenici/e, pripadnici/e LGBT populacije uz izostanak neophodne podrške u samoj obrazovnoj instituciji nerijetko su žrtve različitih oblika diskriminacije ali i nasilja preko kog se prelazi ćutke što direktno vodi do socijalne izolacije, problema suočavanja sa vlastitim identitetom a nerijetko i napuštanjem škole. Takva populacija, ti ljudi, lezba dio je politički nekorektno terminologije koja se često može čuti od strane uposlenika/ca obrazovnih institucija.

Heteroseksualni brak i heteroseksualna porodica kao matična ćelija društva dominantni je okvir unutar kog je koncipirano obrazovanje u BiH. Raslojeni zakonski okvir kao i u drugim oblastima i u obrazovanju znatno otežava provođenje određenih zakona i praćenje slučajeva diskriminacije LGBT osoba u obrazovanju, a nastavnici/e uglavnom ne poznaju zakonski okvir te navode da se zakoni, ukoliko i postoje, ne primjenjuju.

Svijest društva o problemima i potrebama LGBT osoba na zabrinjavajuće je niskom nivou, potvrdilo je i istraživanje iz oblasti obrazovanja, ali se i još jednom potvrdilo da veći nivo

informisanosti o LGBT pitanjima kod učenika/ca utiče na iskazivanje većeg nivoa prihvatanja LGBT osoba i smanjenja homofobnih stavova.

Pozitivan primjer suzbijanja diskriminacije i primjene Zakona o zabrani diskriminacije predstavlja slučaj studentice Lamije Topčagić, kojoj je zbog seksualne orijentacije zabranjeno dobrovoljno darivanje krvi, organizovano na Filozofskom fakultetu u Sarajevu. Formular koji su morali potpisati dobrovoljni davaoci krvi sadržavao je diskriminatornu odredbu da krv ne trebaju darovati osobe koje “imaju povremene ili stalne seksualne kontakte sa homoseksualcima”.

Obaveze

Nakon otvorenog protivljenja studentice te homofobnog napada zaposlenice Filozofskog fakulteta (“Da si moje dijete, ubila bih te na mjestu.”), uslijedila je reakcija i podrška javnosti, što je rezultiralo izradom novog formulara Zavoda za transfuzijsku medicinu, kojim se ne diskriminiraju LGBT osobe te koji se, umjesto na seksualnu orijentaciju, fokusira na rizično seksualno ponašanje, navodi se u publikaciji *Obrazovanje*.

Jedan od deprimirajućih podataka vezanih za istraživanje u oblasti obrazovanja je i izostanak iskrene želje i entuzijazma u borbi protiv diskriminacije LGBT zajednice, navode koautori/ce. Obeshrabruje i neusklađenost bh. obrazovnog sistema sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

Analiza srednjoškolskih udžbenika o LGBTIQ pojmovima u BiH iz 2010. koju je realizovalo Udruženje Q ukazuje na neujednačenost informacija između tri plana i programa te postojanje neistinitih, nevalidnih i naučno neutemeljenih informacija kojima se dodatno učvršćuju postojeće predrasude i stereotipi o ženama te LGBT osobama.

Neophodni koraci u budućnosti su usvajanje izmjene i dopune zakonskih akata koji regulišu oblast obrazovanja u BiH i prema preporukama Vijeća Evrope uklanjanje netačnih, diskriminatornih i stereotipnih podataka o LGBT osobama u udžbenicima te u nastavni plan i program uvođenje objektivnih informacija o seksualnoj orijentaciji, rodnom identitetu i izražavanju.

Obaveza ministarstava obrazovanja bila bi, između ostalog, uvođenje antidiskriminatornog programa, školske edukacije koja bi podrazumijevala promovisanje prava na individualne izbore i njihovo poštivanje uz obezbjeđivanje edukacije nastavnog osoblja usmjerene senzibiliziranju za potrebe i probleme LGBT učenika/ca. Pred resornim ministarstvima, obrazovnim institucijama i nastavnom kadru brojne su obaveze i do sada previše propuštenog što je neophodno nadoknaditi.